

Németh Erzsébet – Jakovác Katalin – Vargha Bálint

Módszertani szempontok a hazai korrupciós helyzet tudományosan megalapozott mérésének kialakításához

Methodological aspects of measuring the corruption situation in Hungary in a scientifically substantiated manner

Absztrakt

A korrupció tudományosan nem megfelelően megalapozott mérése és ennek nyomán nemzetközi rangsorok kialakítása súlyos következményekkel, országok nyilvános megbélyegzésével, gazdasági hátrányokkal is járhat. A korrupció hatékony megelőzésének és visszaszorításának is alapvető feltétele, hogy hiteles információk álljanak rendelkezésre annak kiterjedéséről és természetéről. Ezért is kiemelten fontos, hogy a mérőrendszer tudományosan megbízható és valid legyen. A tanulmány a hazai korrupciós helyzet kiegyensúlyozott és a valóságnak megfelelő értékelése érdekében megfogalmazza a korrupciós mérőrendszerrel kapcsolatos legfontosabb szakmai követelményeket és tudományos standardokat, melyhez felhasználta az ÁSZ korábbi, a korrupciómérés megbízhatóságát vizsgáló tanulmányait, az integritás felmérésének tapasztalatait, kutatómódszertani, illetve a korrupciómérés témakörében megjelent szakirodalmakat. Rámutat arra, hogy a korrupció egésze nem mérhető, de egyes tényezőinek vizsgálata megvalósítható. Így külön, és megfelelő eszközökkel vizsgálandó például: a lakosság korrupcióhoz való hozzáállása (attitűdje), a korrupció érzékelése (percepciója), tapasztalatai, valamint a korrupciós kockázatok, korrupcióellenes eszközök. A felmérést végző szervezet pénzügyi, szakmai és szervezeti függetlensége is alapfeltétele annak, hogy a mérés elfogultságtól mentes, objektív képet adjon a vizsgált korrupciós jelenségről. Egyértelművé kell tenni a kutatás tárgyát, a mérés elengedhetlen előfeltétele a korrupció és a kapcsolódó fogalmak világos, szabatos, a nemzeti jogszabályi és értékrendi sajátosságokhoz igazodó definíciója. A kutatási cél és a kutatási kérdések pontos meghatározása szintén alapvető, hiszen ezek

határozzák meg a későbbiekben a felmérés módszerét, kiterjedését, az érintetteket, az eredmények prezentációját és hasznosulását. A kutatás módszertanát és adatforrásait oly módon és olyan részletezettséggel kell bemutatni, hogy annak nyomán a felhasználó a kutatás megalapozottságáról meggyőződhesse, a kutatást független kutató vagy kutatócsoport megismételhesse. A kutatás eredményeit szakszerűen és objektíven, oly módon kell bemutatni, hogy azok alapján az anti-korrupciós intézkedések, beavatkozások megtervezése lehetővé váljon. A következtetések megfogalmazásakor különösen kell figyelni arra, hogy a korrupcióval kapcsolatos jelenségek, fogalmak ne keveredjenek.

Kulcsszavak: korrupciókutatás, korrupciós jelenségek, korrupcióérzékelés, korrupció mérése, korrupciókutatás módszertana

Abstract

Measuring corruption in a manner that is not substantiated scientifically and consequently elaborating international ranking lists may result in serious consequences, public condemnation of certain countries, as well as economic disadvantages. A fundamental prerequisite to effectively prevent and fight corruption is to have adequate information available about its scope and nature. Therefore, it is of utmost importance for the measurement system to be scientifically reliable and valid. In order to be able to assess the corruption situation in Hungary in a balanced and true manner, the study outlines the most important professional requirements and scientific standards in relation to the corruption measurement system, using the State Audit Office of Hungary's studies on the reliability of corruption measurement, the results of its Integrity Survey, and the literature on corruption measurement and research methodology. It points out that corruption as a whole cannot be measured, however it is feasible to examine certain elements thereof. Thus, separately and with the adequate tools, for example the following can be examined: people's attitude towards corruption, perception of corruption, their experience, as well as corruption risks and anti-corruption measures. Professional and organizational independence of the organization carrying out the assessment is a must, when it comes to unbiased measurement offering an objective view on the corruption phenomenon examined. The subject of the research must be made clear, the basic precondition for the measurement being the clear and exact definition of corruption and the related terms that also complies with the unique features of national legislation and values. An exact definition of the objective and the questions of the research is also essential, as these will determine the methods and the scope of the assessment, the parties concerned, the presentation of the results and the

utilization thereof. The methodology and data sources of the research shall be presented in a way and to such extent that users can make sure, based thereon, that the research is substantiated and independent, researchers or research teams are able to repeat the research. Results of the research shall be presented professionally, in an objective manner, so that the planning of anti-corruption measures and interventions is made possible based on them. When formulating conclusions, special attention must be paid not to blur the lines between corruption-related phenomena and terms.

Keywords: corruption research, corruption phenomena, corruption perceptions, measuring corruption, methodology of corruption research

Bevezetés

A korrupció elleni küzdelem minden nemzet számára stratégiai jelentőséggel bír. Eredményessége nem csupán az adott ország megítélését, de az állampolgárok bizalmát, illetve a nemzetgazdaság fejlődését is befolyásolhatja. A korrupció mérése és a mérés megbízhatósága elengedhetetlen a korrupció megelőzése, a korrupcióval szembeni hatékony fellépés szempontjából is. Az Állami Számvevőszék (ÁSZ) kutatói által publikált kutatás is rámutatott (Martus, Pályi & Lukács, 2020), hogy a korrupció mérése és ennek nyomán nemzetközi rangsorok kialakítása súlyos következményekkel, országok nyilvános megbélyegzésével, gazdasági hátrányokkal is járhat. Jelenleg számos nemzetközi szervezet végez felméréseket a vizsgálati körbe vont országok korrupciós helyzetéről, illetve készít korrupciós rangsorokat, amelyek az országok megítélését nagyban befolyásolják. Az ÁSZ kutatói által készített tanulmány (Németh, Vargha & Pályi, 2019) megállapítja, hogy a jelenleg használt nemzetközi mérőszámok gyakran nem megalapozottak, nem tükrözik a korrupciós érintettséget, és nem alkalmasak arra, hogy annak alapján szakmai diskurzus folyjon, valamint korrupcióellenes fellépést lehessen tervezni. Ezért is kiemelten fontos, hogy a mérőrendszer hiteles képet adjon, tudományosan megbízható és valid legyen.

Magyarország Kormánya 2020 júniusában fogadta el a 2020–2022 közötti időszakra szóló középtávú Nemzeti Korrupcióellenes Stratégiát (a továbbiakban: Stratégia), valamint az annak végrehajtására vonatkozó intézkedési tervet [a 2020–2022 közötti időszakra szóló középtávú Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia, valamint az ahhoz kapcsolódó intézkedési terv elfogadásáról szóló 1328/2020. (VI. 19.) Korm. határozat]. A Stratégia rámutat, hogy a Jó Állam Mutatók rendszerét kiegészítve, célszerű kialakítani egy, a nemzeti sajátosságokhoz igazodó mérési módszertant, amely alapján évente felmérhető a magyar

társadalom korrupció érzékelésének – az európai uniós szintű felmérést kiegészítő, társadalmi csoportonként differenciált eredményt is adó – szintje.

Az Állami Számvevőszék 2010 óta készít tudományos kutatásokat, melyek célja a közszféra intézményi szintű korrupciós kockázatainak, illetőleg azok mérséklésre hivatott kontrollok szintjének felmérése. Emellett a nemzetközi mérőrendszerek megbízhatóságának témakörében több tanulmányt készített, a korrupciós rangsorokkal kapcsolatosan módszertani és megbízhatósági problémákat tárt fel.

Tanulmányunk egyfajta rövid módszertani összegzés, amelynek célja meghatározni a hazai korrupciós mérőrendszerrel kapcsolatos legfontosabb szakmai követelményeket és tudományos standardokat, ezzel támogatást nyújtani egy olyan mérőrendszer kialakításához, amely alkalmas a hazai korrupciós helyzet kiegyensúlyozott és a valóságnak megfelelő, időszakonként megvalósuló értékelésére. A mérőrendszerrel megismerhető a magyar lakosság, illetve egyes kiemelt célcsoportok, például az üzleti szféra és a közszférában dolgozók korrupcióval kapcsolatos érzékelése, attitűdjei és tapasztalatai, ezek időbeli alakulása. Vizsgálható továbbá a korrupció felderítéséért és visszaszorításáért felelős szabályozási környezet, intézményrendszer, felmérhető a korrupciós esetek elterjedtsége, gyakorisága, mélysége, alanyai, az érintett területek, folyamatok, a korrupciós kockázatok. A mérőrendszerrel visszamérhető a korrupció visszaszorítására tett intézkedések, ezek eredményei, hatásai, ezáltal lehetővé válik a védekező és megelőző rendszerek megalapozott korrekciója.

Jelen tanulmány az ÁSZ korábbi, a korrupciómérés megbízhatóságát vizsgáló tanulmányai, az Integritás felmérésének tapasztalatai¹, valamint a korrupciómérés témakörében megjelent szakirodalom, illetve kutatómódszertani szakirodalom felhasználásával fogalmazza meg a tudományosan valid mérés szempontjait. A felmérés lehetséges irányait, a kérdőívek kialakításával kapcsolatos szempontokat, lehetséges példakérdéseket az ÁSZ kutatói által a Pénzügyi Szemle 2019/3. számában megjelent publikációk, az Integritás felmérés tapasztalatai alapján, valamint a nemzeti és nemzetközi felmérések és a szakirodalom áttanulmányozását követően alakítottuk ki.

A korrupció jelenségvilága és mérhetősége

A korrupció természeténél fogva rejtett és összetett jelenség, ezért mérése, terjedelmének és jellegének mélyreható vizsgálata is kihívást jelentő, összetett

1 Az Állami Számvevőszék 2010-2019 között minden esztendőben felmérte a magyar közintézmények integritásának kockázatait. A felmérésről készült elemzések az ÁSZ honlapján olvashatók ([URL1](#)).

feladat. A korrupciós jelenségek és magatartások felmérése is más-más módszerekkel történhet.

Mérési lehetőségek

A kérdőíves felmérésekre alapozott kutatások egyrészt a korrupciós tapasztalatokra, másrészt a korrupció érzékelésére (percepció), valamint annak megítélésére, elfogadottságára (attitűd) terjedhetnek ki. Emellett a korrupció előfordulásának valószínűségét jelző vagy a korrupcióval szembeni védeltséget mérő eszközök a kezelendő korrupciós (maradvány) kockázatokat azonosítják. A korrupcióellenes intézkedések mérése magában foglalja a korrupció megelőzéséhez vagy leküzdéséhez szükséges tényezők (átláthatóság, elszámoltathatóság, integritás) felmérését. A felmérések kiterjedhetnek a jogi és szakpolitikai keretekre, intézményi megállapodásokra, folyamatokra, mechanizmusokra, gyakorlatokra.²

A korrupciós tevékenységek mérésére alkalmasak lehetnek a tényalapú (objektív bűnüldözési, adminisztratív adatokat, statisztikákat felhasználó) felmérések, statisztikai elemzések, becslések. Ugyanakkor a jelenség rejtett természetéből, az inherens látenciából adódik, hogy a közvetlen módszerekkel elvégzett felmérések eredményei csak korlátozottan használhatók a korrupció jelenségének kutatására. A felmérések alapján kialakított kép pontosítására, kiegészítésére, egy-egy korrupciós cselekmény, cselekménylánc részletes megismerésére alkalmas módszer lehet például a szakértői értékelés, mikroszintű jelenségek vizsgálata, illetve az esettanulmány. A nemzetközi szinten megjelent mérések kb. 16%-a irányul kizárólag korrupciós tapasztalatokra, 27%-a kizárólag percepcióra, 57%-a mindkettőre (Mugellini, 2018).

Ugyanakkor bármilyen módszerrel is történik a mérés a korrupció megismerhetősége limitált. Ennek okai elsősorban a következő jelenségekben gyökereznek (Kaufmann, Kraay & Mastruzzi, 2007). A tényalapú mérésekhez szükséges adatok, bizonyítékok jellemzően az ügyek csak kis hányadában állnak rendelkezésre, mivel a korrupcióban érintettek a bizonyítékok elrejtésében érdekeltek. Emellett a korrupcióra utaló jelenségek egy része származhat szakmai inkompetenciából, információhiányból. Másfelől egy adott korrupciós eseményből nem lehet egyértelmű következtetéseket levonni egy teljes szektor korrupciós helyzetére vonatkozóan. A kérdőíves felmérések kérdései pedig nem tudják maradéktalanul lefedni a korrupció teljes spektrumát, és a válaszadók mást-mást

2 Az Európai Bizottság Antikorrupciós Jelentése is elemzi, értékeli a vonatkozó jogszabályokat és azok gyakorlati végrehajtását (Európai Bizottság, 2014).

érthetnek egy adott kifejezés alatt, illetve a mintavétel szükségeszerű velejárója a statisztikai hiba.

Mérési kockázatok

A korrupció fogalma – ahogyan azt manapság ismerjük – az 1990-es évektől vált a nyilvánosság kulcstémájává. A globális szcénában olyan nem kormányzati szereplők, civil szervezetek lépnek fel, amelyek a korrupció elleni fellépés témájával igazolják létezésüket, és amelyet a donorjaiktól megszerezhető forrásokért zajló versengésben is hivatkozásként használnak (Vargha, 2018). Az úgynevezett globális antikorrupciós ipar „*global anti-corruption industry*” (Sampson, 2010a, 2010b; Hough, 2013; Bryane & Bowser, 2010) legnagyobb társadalmi láthatóságot elérő termékei vitathatatlanul a korrupciós mérések, rangsorok. A nemzetközi korrupciós mérések megbízhatóságával, a mérési kockázatokkal kapcsolatos tudományos eredményeket magyar nyelven az ÁSZ kutatói által készített publikáció összegezte (Németh, Vargha & Pályi, 2019). A Pénzügyi Szemle 2019/3. lapszámában megjelent tanulmányt az ÁSZ kutatói azzal a céllal készítették, hogy a korrupciót mérő rendszerek hitelességi, mérési és validitási kockázatait beazonosítsák. Ezzel választ adjanak arra a kérdésre: vajon a nemzetközi korrupciós rangsorok – köztük a legnagyobb hatással bíró Corruption Perception Index (CPI) – megbízhatók-e; az általuk alkalmazott módszertan lehetővé teszi-e tudományos következtetések levonását, valamint alkalmasak-e közpolitikai beavatkozások megalapozására.

A kutatás rámutat, hogy a szakirodalom alapján a korrupciót mérő nemzetközi mutatószámok tudományos megbízhatóságát, érvényességét érintő számos kockázat beazonosítható. A felméréseket összeállító egyes szervezetek nem tekinthetők függetlennek, az általuk minősített szervezetektől is elfogadnak támogatásokat. Az indexek összeállításához használt módszertan pedig sok esetben nem ismerhető meg olyan mértékben, hogy független kutatói validációt lehessen végezni. Mérési kockázatot rejt magában, hogy a felhasznált kulcsfogalmak nem definiáltak, illetve azokat országról országra eltérően értelmezhetik a válaszadók.

Egyes nemzetközi korrupciós indexek a válaszadói csoport nem megfelelő összeállítása, az adatforrások összesítésének hiányosságai miatt – módszertani megalapozottság hiányában – nem alkalmasak az egyes országok összehasonlítására, tudományos következtetések levonására, illetve megalapozott diagnózis felállítására, az alkalmazott módszerekkel a valós korrupciós érintettség nem ábrázolható. A percepciós mérések esetén elsősorban az a probléma, ha az index nem csak a korrupciót, de a korrupciós érzékelést sem tükrözi jól. A szakcikk

rámutatott, hogy az eredmények bemutatása, prezentálása körében kockázatot jelent, amikor a percepciók kutatás eredményeit a korrupcióról szóló objektív mérés eredményeiként mutatják be. Továbbá nem felel meg a tudományosság követelményeinek, ha egy percepciók mérés eredményeinek közlése azt a látzatot kelti, hogy a társadalom korrupciós érzékeléséről van szó, miközben elsősorban szakértői panelek válaszait dolgozták fel. A percepcióról szóló véleményfelmérések esetében lényeges hiányosság, hogy azok nem reprezentatív mintára támaszkodnak, sőt egyes esetekben egy ország korrupciós percepciók indexének meghatározását néhány megkérdezett szakértő véleményére alapozzák. A CPI indexe esetében a mérések nem reprezentatív mintára támaszkodnak, az adatközlésként felhasznált szakértői panelek esetében az elfogultságtól mentességet és a speciális szakértelmet a kiválasztás elvei nem biztosítják.

Az egyes országok CPI alapján történő összehasonlíthatóságát megkérdőjelezi, hogy az index kialakítása során országról országra eltérő számú és típusú indikátort, adatforrást használnak.

A mérési kockázatokat fokozza, hogy az országgrangsor úgy ábrázolja a korrupció jelenségét, mintha abban csak a passzív vesztegető, az állami fél lenne érintett, és figyelmen kívül hagyja, hogy a korrumpáló aktív fél magánszereplő, adott esetben a minősített országhoz képest külföldi. Annak ellenére, hogy a kompozit indexbe számos indikátort bevon, a CPI nem él olyan eszközökkel, amelyekkel objektív módon lehetne mérni a korrupciós kockázatokat, kontrollokat és nem vizsgálja a korrupció visszaszorításáért felelős szabályozási környezetet, intézményrendszert sem.

A mérhetőség alapfeltétele

A korrupció fogalmi összetevőinek és vonatkozásainak áttekintése alapján egyértelműen megállapítható, hogy a korrupció egésze nem mérhető, csak egyes tényezőinek vizsgálata valósítható meg. Így külön, és megfelelő eszközökkel vizsgálendő a lakosság korrupcióhoz való hozzáállása (attitűdje), a korrupció érzékelése (percepciója), tapasztalatai, valamint a korrupciós kockázatok, korrupcióellenes eszközök. A korrupció közvetlen mérése tudományos eszközökkel nem megvalósítható, a korrupcióval és az azzal kapcsolatban álló jelenségek csak egyes részeivel, külön-külön, az erre alkalmas módszerekkel mérhetők tudományos igénygel.

A tudományosan megalapozott mérés kritériumai, garanciális elemei

Annak ellenére, hogy a korrupció mérésére kialakított rendszerek népszerűek, azok megbízhatósági és validitási kockázataira számos alkalommal hívta fel a figyelmet a tudományos közösség és az ÁSZ is (Németh, Vargha & Pályi, 2019). A szakirodalomban megfogalmazott kritikai megállapítások rendszerint a tudományos megalapozottság kritériumainak alapulvételével, a kibocsátó szervezetek függetlenségével, a módszertan és a felhasznált adatforrások korlátozott megismerhetőségével, valamint a módszertan hiányosságaival kapcsolatban fogalmaznak meg észrevételt (például Századvég, 2016; Hawken & Munck, 2009; Galtung, 2006). Elsőként ezért fontos tisztázni azokat a kritériumokat, amelyek érvényesülése szükséges ahhoz, hogy a korrupciókutatás eredményei tudományosan megalapozottak, objektívek, érvényesek és megbízhatók legyenek. Az alábbiakban összefoglalóan mutatjuk be a korrupciós jelenségek kutatásának szakmai-tudományos kritériumait, garanciális elemeit, alapvetően kutatómódszertannal foglalkozó szakirodalmak (Cserné & Ponyi, 2018; Lengyel, 2013; Hornyacsek, 2014), az ÁSZ 2019-es tanulmánya (Németh, Vargha & Pályi, 2019), valamint az egyes alpontoknál hivatkozott, egyéb tudományos források alapján.

A mérő szervezet függetlensége és objektivitása

A felmérést végző szervezet pénzügyi, szakmai és szervezeti függetlensége alapfeltétele annak, hogy az általa lefolytatott mérés elfogultságtól mentes, objektív képet adjon a korrupció jelenségéről. A mérő szervezet nem lehet az értékelés tárgya, valamint nem fogadhat el támogatást és állhat egyéb módon sem függőségi viszonyban az értékelt szervezettel. A felmérés objektivitását erősítheti, ha a mérő szervezet független akadémiai szerv vagy kutatóintézet.

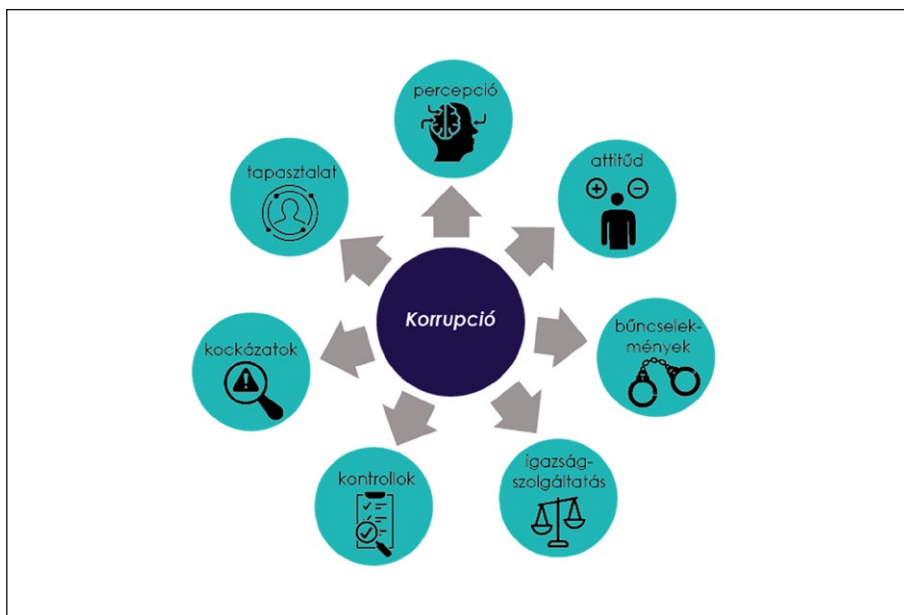
A kutatás tárgyának egzakt meghatározása

A kutatás tárgyának pontos meghatározása elengedhetetlen a kutatási kérdések megfogalmazásához, a módszertan kialakításához. Ez szükséges ahhoz is, hogy a kutatást végzők, illetve a kutatási eredmények megismerői, felhasználói egyformán értelmezzék a kutatási kérdéseket, valamint ugyanazt jelentsék számukra a kutatási eredmények, és azok eltérő – netán egymással ellentétes – interpretációjára ne kerülhessen sor. A kutatás tárgyát a jogszabályoknak és a köznyelvi értelmezésnek megfelelően kell definiálni. Ehhez az egyes célcsoportok által használt szókészlet, illetve a szókészlet értelmezésének ismerete szükséges.

A korrupció vizsgálatát célul kitűző kutatások helytelenül, esetenként olyan területeket, jelenségeket is vizsgálnak, amelyek a korrupcióval nem függenek össze (mint például munkaügyi szabályok). Emellett előfordul, hogy bár a kutatás deklarált célja a korrupciós érzékelés vizsgálata, a tárgy valamely más jelenség (például antikorrupciós eszközök). Amennyiben nem tisztázott, hogy pontosan mit és mely jelenséget vizsgál a kutatás, akkor megjelenhetnek a tárgyhoz nem tartozó kérdések, olyan módszerek kerülhetnek kiválasztásra a kutatásban, vagy olyan kérdések szerepelhetnek a kérdőívben, amelyek révén nem lehet megválaszolni a kutatási kérdéseket.

A korrupciós mérések többnyire nem a korrupció teljességét mérik, hanem a korrupció jelenségének bizonyos aspektusait, például a korrupciós érzetet, a korrupciós tapasztalatot, a hatóság látókörébe került korrupciós bűncselekményeket, a korrupciós kockázatokat, kontrollokat. Az 1. számú ábra azt mutatja be, hogy egy kutatás mely jelenségeket, a korrupció mely megnyilvánulási formáit vizsgálhatja.

1. számú ábra: A korrupciókutatás lehetséges tárgyai

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A felmérés céljának, kérdéseinek meghatározása és összhangja

A kutatás tárgyának meghatározását követően kerül sor a kutatás társadalmi relevanciájának megfogalmazására, a kutatási célok és kutatási kérdések meghatározására. Alapvetően arra kell kitérni ennek körében, hogy mi a kutatás társadalmi jelentősége, indokoltsága, célja, milyen kérdéseket kíván megválaszolni, milyen összefüggéseket kíván feltárni, és melyek a kutatás várható eredményei. A kutatási kérdéseket mindig a kutatási célokkal összhangban kell megfogalmazni.

A szakirodalom áttekintése, értékelése, hipotézis felállítása

A kutatási kérdések megfogalmazását követően meg kell vizsgálni, hogy a kérdésekre létezik-e tudományos megalapozottságú válasz, ehhez a vonatkozó szakirodalom felkutatása, feldolgozása és bemutatása szükséges. Amennyiben a szakirodalom alapján a kutatási kérdések nem válaszolhatók meg kielégítően, a szakirodalom alapján hipotézisek felállítására is sor kerülhet.

A kutatási kérdésekhez kapcsolódó szakirodalom tanulmányozása azért fontos, hogy megismerjük a kutatók által már elért eredményeket, támaszkodhassunk azokra, felfedjük a már bejárt tévutakat. Mások eredményeire mindig forrásmegjelöléssel kell hivatkozni, a kutatásokban tilos más szellemi termékét hivatkozás nélkül felhasználni.

A módszertan kialakítása, valamint részletes és transzparens leírása

A kutatás módszertana arra irányul, hogy a kutatás kérdéseire tudományosan megalapozott válaszokat adjunk. Statisztikai módszerekkel kell értékelni a kutatás során begyűjtött adatokat, az azok közötti összefüggés erősségét, irányát stb. A kutatás során olyan statisztikai módszereket kell alkalmazni, amelyekkel az adatfelvétel torzító hatásai kiküszöbölhetők, valamint megállapítható, hogy az összefüggések statisztikailag szignifikánsak-e, vagy véletlen együtt-mozgásról van szó.

A mintának reprezentatívnak (kivetíthetőnek) kell lennie; csak a reprezentativitás biztosítása mellett lehetséges megalapozott következtetéseket levonni a vizsgált jelenségre vonatkozóan.

A mérés tudományos hitelességének előfeltétele, hogy a mérőrendszer eredményei külső szereplők számára is ellenőrizhetők, verifikálhatók, a módszerek és az adatforrások transzparensnek legyenek. A kutatás módszertanát és adatforrásait oly módon és olyan részletezettséggel kell bemutatni, hogy annak nyomán a felhasználó a kutatás megalapozottságáról meggyőződhesen, a kutatást egy független kutató vagy kutatócsoport megismételhesse.

A kutatás módszerei

A kutatási módszertant (a módszereket, a célcsoportot, az adatforrásokat, az adatokat, a mintavételi eljárást, a mintát stb.) úgy kell kialakítani, hogy a kutatási kérdésekre elegendő információk birtokában, a megfelelő tudományos módszerekkel, megalapozott módon tudjunk választ adni. Az egyes kutatási kérdések megválaszolását más-más módszerek teszik lehetővé (1. számú táblázat).

1. számú táblázat: Korrupciókutatás céljai, tárgya és módszerei (példák)

Kutatás célja	Kutatás tárgya	Példa a kutatási módszerekre
A korrupciós helyzet értékelése, korrupciós bűncselekmények alakulásának bemutatása, jellegzetességeinek feltárása	A korrupciós bűncselekmények gyakorisága, dinamikája, sajátosságai. Hatóságok, hivatalok tevékenysége, eljárások.	Büntüldözési, hivatali adatok és kriminológiai statisztikák elemzése
A lakosság különböző csoportjai korrupciós tapasztalatainak felmérése	A lakosság, az üzleti szféra szereplőinek, a közszférában dolgozóknak személyes, közvetlen korrupciós tapasztalatai.	Kérdőíves felmérés ³
A lakosság különböző csoportjai korrupcióval kapcsolatos percepciójának, az állampolgárok korrupciót üldöző hatóságokba vetett bizalmának felmérése	A lakosság, a szakértők, az üzleti szféra szereplőinek korrupcióérzékelése (percepciója).	Kérdőíves felmérés
A korrupcióval kapcsolatos attitűdök mérése	A lakosság, az üzleti és a közszféra szereplőinek korrupcióhoz való hozzáállása, véleménye (attitűdje).	Kérdőíves felmérés
Korrupciós kockázatok makroszintű vizsgálata, becslése	Makroszintű korrupciós kockázatok.	Hatósági, közbeszerzési és egyéb (például pénzügyi, közbeszerzési, vámstatisztikai) adatok, big data statisztikai elemzése, kérdőíves felmérés, interjú, szakértői értékelés.
A hazai intézmények korrupciós kockázatainak, valamint kontrolljainak feltérképezése	Szervezeti szintű korrupciós, integritási kockázatok. Szervezeti integritáskontrollok	Kérdőíves felmérés a közigazgatásban dolgozók körében. Megfigyelés, kísérlet, provokált helyzet elemzése („próbavásárlás”). Jogszályelemzés, a működési statisztikák, adatok elemzése, ellenőrzési jelentések, compliance teszt.
Antikorrupciós eszköztár értékelése, fejlesztése	Jogszabályok, előírások. Antikorrupciós eszközök, átláthatóság. Intézményi struktúrák.	Dokumentumelemzés
A médiában megjelenő, korrupcióhoz kapcsolódó üzenetek elemzése	Médiatartalmak	Tartalomelemzés

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

³ A percepciót, az attitűdöt és a tapasztalatot egy kérdőívben is mérhetjük.

A kérdőív kialakítása

A kérdőív alkalmas a korrupciós tapasztalatokra, ismeretekre, illetve a percepcióra és attitűdre vonatkozó adatok gyűjtésére egyaránt. A kérdőívvel kapcsolatos módszertant (milyen legyen a minta, a kérdőív, az adatgyűjtés módszere) a felmérés céljai és kutatási kérdései határozzák meg. A kérdőív megalkotásának célja a kutatási kérdések vizsgálata. Törekedni kell arra, hogy minimalizáljuk a válaszmegtagadást, a nem valós válaszokat, a félreértéseket.

A továbbiakban a korrupciós tapasztalatokra, percepcióra vonatkozó kérdések kialakításához fogalmazzunk meg szempontokat.

a) A kérdőív ne legyen a szükségesnél hosszabb.

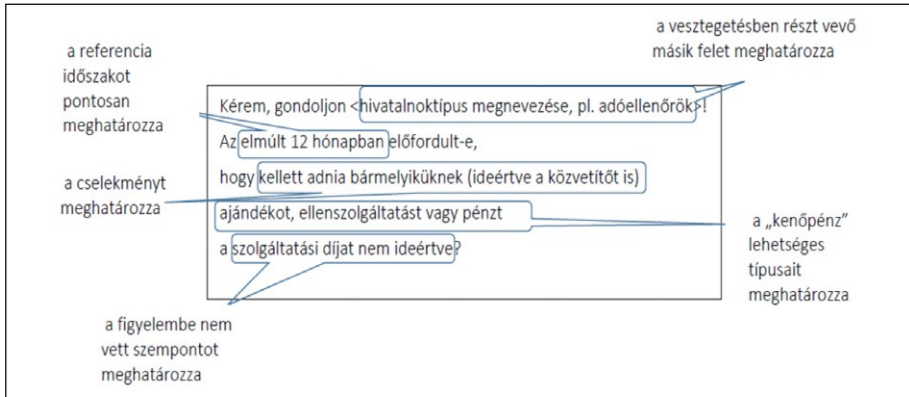
A kérdőív hossza befolyásolja a tapasztalatokra vonatkozó válaszokat. Fontos, hogy a kérdőív csak a kutatás szempontjából releváns kérdéseket tartalmazza. Ez elősegíti, hogy a kutatási kérdések megválaszolásához szükséges információ rendelkezésre álljon, a megkérdezettek figyelme és motivációja fennmaradjon, így pontosabb válaszok szülessenek.

b) A kérdés ne legyen összetett, és egyszerre csak egy jelenségre irányuljon. Törekedni kell arra, hogy egy kérdés csak egy jelenségre irányuljon, ne tartalmazzon rejtett kérdéseket, feltételezéseket. Például: Elítélem a korrupció minden formáját, mert az hozzájárul a közjavak igazságtalan elosztásához. Ilyen kérdéseknél gyakran előfordul, hogy a válaszoló a jelenséget és annak okát eltérően ítéli meg, így nem tud az összetett kérdésre válaszolni. Amennyiben a kérdés több jelenségre irányul, a kérdést több lépésben kell feltenni vagy minden válasz kombinációt szerepeltetni kell.

c) Biztosítani kell, hogy a megkérdezettek ugyanazt értsék egy-egy kérdés alatt, a kérdések szóhasználata legyen egyszerű és közérthető.

A kérdőív ideális esetben a megkérdezettek eltérő tapasztalataiból, percepciójából, attitűdjéből fakadó különbségeket mutatja ki. Ha azonban a kérdéseket a megkérdezettek különbözőképpen értelmezik, a válaszok eltéréseit okozhatja az eltérő interpretáció is, ezért ebben az esetben nem tudunk megalapozott következtetéseket levonni a korrupciós tapasztalatra, percepcióra, attitűdre. Az alábbi példa (2. számú ábra) úgy fogalmazza meg a vesztegetési tapasztalatra irányuló kérdést, hogy minimalizálja a félreérthetőséget.

2. számú ábra: Feltett kérdések felépítése

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

d) A kérdés legyen neutrális, és ne sugalmazza a választ.

Fontos, hogy a kérdőív, különösen olyan érzékeny téma tekintetében, mint a korrupció, ne tartalmazzon olyan kérdéseket, amelyek értékítéletet közvetítenek. Olyan kérdések, amelyek nem neutrális szavakat tartalmaznak, vagy az azokban felkínált válaszlehetőségek kialakítása, szóhasználata sugalmazó, eltérítik a válaszokat, így a felmérés objektivitása is sérül. Fontos, hogy a válaszadók válaszáinak megjelenítésére megfelelő skála álljon rendelkezésre, például a 2. számú táblázatban feltüntetett módon.

2. számú táblázat: Válaszadók válaszáinak megjelenítése megfelelő skálán

Mennyire ért egyet ezekkel az állításokkal?					
	Teljes mértékben egyetértek	Többnyire egyetértek	Kevésbé értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nem tudom
A rendőrség eredményes a rendőri korrupció visszaszorításában.					
Az egyetemi felvételt nem lehet korrupcióval befolyásolni.					
A közlekedési rendőrt manapság nem lehet megvesztegetni.					

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

e) Amennyiben összehasonlítható adatokat akarunk gyűjteni, akkor biztosítani kell a korábbi nemzetközi vagy hazai felmérés kérdéseinek összhangját. Egy esetleges nemzetközi együttműködés vagy egy jelenség utánkövetése miatt szükséges lehet egyes adatok összehasonlíthatóságának biztosítása. Ezekben az esetekben figyelni kell arra, hogy a nemzetközi és a kapcsolódó, vagy korábban végzett nemzeti mérések kérdéseinek szóhasználata, szórendje, valamint a válaszlistán tartalma megegyezzen.

f) A kérdőívet előzetesen tesztelni szükséges.

Még abban az esetben is, ha a kérdőívet és a kérdéseket kellő szakértelemmel és odafigyeléssel alakítottuk ki, számos, előre nem látott értelmezési probléma merülhet fel. Előfordulhat, hogy a felmérésben részt vevők különbözőképpen, újszerűen vagy a kutatóktól eltérően értelmezik a kérdéseket, nem a számukra megfelelő válaszalternatívák jelennek meg, vagy túl magas a nem válaszoló/a nem tudom választ adók száma, legrosszabb esetben a nem valós választ adók aránya. Ezen problémák azonosítása és kiküszöbölése érdekében szükséges a kérdőív előzetes tesztelése (például 20 fővel lefolytatott pilot).

g) A válaszadói bizalmat meg kell teremteni.

Számos oka lehet annak, hogy korrupciós témájú felmérésekben a megkérdezettek sokszor miért tartózkodnak a válaszadástól, vagy miért nem adnak szívesen, a valóságnak megfelelő válaszokat. Nem szívesen számolnak be egy társadalmilag elítélendő cselekedetben való részvételről, tartanak a következményektől, nem bíznak a felmérés anonimitásában, nincs elegendő információjuk a válaszadáshoz, vagy érdektelenek.

h) Az adatbiztonságot garantálni szükséges.

Mind a felmérést végző szervezetnek, mind pedig a kérdezőbiztosoknak kutatási, tudományetikai és jogi kötelezettségei állnak fent a válaszadók adatainak biztonságával, anonimitásával kapcsolatban. Az adatkezelésnek jogszerűnek és tisztességesnek, valamint a tájékoztatásnak és kommunikációnak könnyen hozzáférhetőnek és közérthetőnek kell lennie a válaszadók részére.

Az eredmények pontos, szakszerű prezentációja

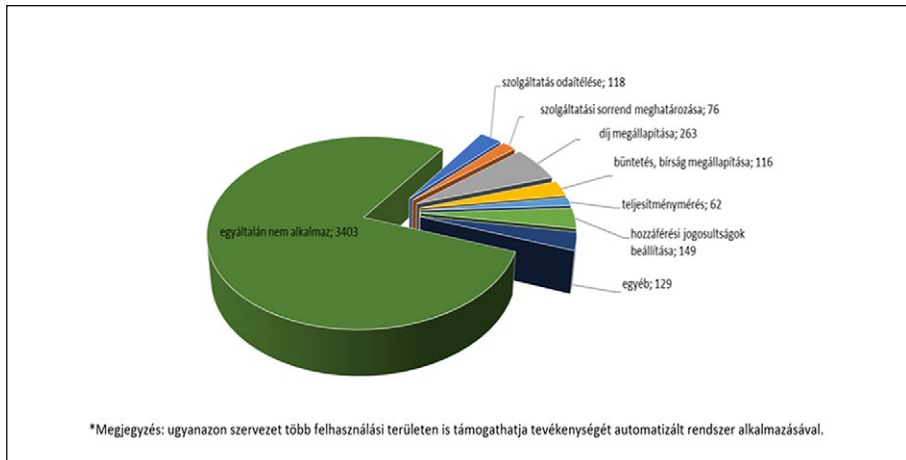
A kutatási eredmények prezentációja a kutatási jelentés leghangsúlyosabb része, itt mutatjuk be a kutatási kérdésekre adott válaszokat, itt fogadjuk, illetve vetjük el a kutatás hipotéziseit. Az eredményeket szakszerűen és objektíven szükséges bemutatni.

A vizsgálat elvégzését követően kerül sor az eredmények vizsgálati dimenziók szerinti bemutatására. Ennek során felidézzük a kutatási kérdéseket, majd azokra a vizsgálat alapján adunk objektív, szakszerű és pontos válaszokat, diagramokkal, ábrákkal, adattáblákkal illusztrálva a leírtakat. A statisztikai számításokat, azok eredményét ebben a részben kell ismertetni. A statisztikai számítások eredményei alapján megállapítjuk, hogy a vizsgált összefüggés tudományosan megalapozott-e, szignifikáns-e, illetve hogyan írható le a vizsgált jelenségek közötti kapcsolat. Az eredményeket oly módon kell megfogalmazni, hogy az a végső felhasználók (például szakmai közösség, döntéshozók) számára közérthető legyen, valamint alkalmas legyen az antikorrupciós intézkedésekre, beavatkozásokra vonatkozó döntések megalapozásához.

„Mennyire elterjedt a külső befolyástól mentes döntéshozatalt kizáró automatizált rendszer a magyar közszférában?

Amellett, hogy a felmérés megmutatta, a közintézmények mely területeken alkalmazznak leginkább automatizált rendszereket, arra is rávilágított, hogy míg a válaszadók jelentős hányada (3403 intézmény) egyáltalán nem használja ki az ebben rejlő lehetőségeket, más intézmények (5 százalék) akár többfajta automatizált rendszer alkalmazásával is támogatják tevékenységük integritását (3. számú ábra).” (Martus, Pályi & Lukács, 2020).

3. számú ábra: Automatizált rendszerek alkalmazási területei a válaszadó intézmények körében

Forrás: Martus, Pályi & Lukács, 2020.

Az értékelőlapon szerepelhetnek többek között gazdasági, működési, tevékenységre vonatkozó alapadatok, a felmérés alapján feltárt korrupciós kockázatok, percepció, a kialakított indexek értékei (az időbeli változást is bemutatva).

Itt kerülhet sor továbbá a vizsgált területre vonatkozó eredmények összevetésére is az összes területre vonatkozó átlagos értékekkel, vagy a korábbi időszakok átlagával.

A következtetések megfogalmazása

A következtetéseknek a kutatás eredményein kell alapulniuk, figyelembe véve a szakirodalomban bemutatott eredményeket is. A következtetések megfogalmazásakor különösen figyelni kell arra, hogy a korrupcióval kapcsolatos jelenségek, fogalmak ne keveredjenek. A jelenségek magyarázata során ok-okozati összefüggés csak abban az esetben állítható, ha azt megalapozott, statisztikai módszerekkel bizonyítani tudtuk.

A kutatás eredményeinek bemutatása után azok értékelése következik. Fontos, hogy a következtetések túlmutassanak az eredmények bemutatásán és azok összefoglalásán, de ne szakadjanak el azoktól. A következtetéseknek a tudományos kutatáson kell alapulniuk, számba véve nem csupán az adott kutatás eredményeit, hanem a szakirodalmi ismertetőben bemutatott vizsgálatok eredményeit is.

Ez a rész ismerteti azt az új tudást, amelyet a kutatás eredményeként megszerztünk. Bemutatja a feltárt összefüggéseket, illetve azok értékelését, magyarázatát is. Az ok-okozati összefüggések magyarázatának a tudományosan megalapozott eredményekre kell épülniük. Saját eredményeinket összevetjük más kutatások eredményeivel, ismertetjük az eltérések okait. A következtetésekben rámutathatunk azokra a tényezőkre, amelyek a korrupciós kockázatokat érdemben mérsékelni képesek, illetve azon kontrollokra, amelyek működtetésével a kockázatok kezelhetők. Ebben a részben kerül sor a tanulságok levonására, illetve a szükségesnek vélt változtatások, beavatkozások irányainak felvázolására.

A következtetések megfogalmazásánál is fontos, hogy a különböző, korrupcióval kapcsolatos jelenségeket ne mossuk össze. Így például a korrupció percepciója nem azonosítható a korrupció elterjedtségével (mint például az a nemzetközi korrupciós rangsorok médiabeli interpretációja során tapasztalható), továbbá a szakértői vélemények nem mérik a lakosság percepcióját, vagy a korrupciós kockázatoknak való kitettség nem jelent korrupciót. A fogalmakat a módszerben rögzítettek szerint kell értelmezni és használni.

Felhasznált irodalom

- Bryane, M. & Bowser, D. W. (2010). The Evolution of the Anti-Corruption Industry in the Third Wave of Anti-Corruption Work. *International Anti-Corruption Regimes in Europe: Between Corruption, Integration, and Culture*, 70(1), 159-179. <https://doi.org/10.5771/9783845225739-159>
- Cserné Adermann G. & Ponyi L. (2018). *Kultúrákutató módszertani alapjai*. Nemzeti Művelődési Intézet. <https://nmi.hu/wp-content/uploads/2019/02/Tud%C3%A1st%C3%A1r-X.-Kult%C3%BArakutat%C3%A1s-m%C3%B3dszertani-alapjai.pdf>
- Európai Bizottság (2014). *A Bizottság jelentése a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek. Az Európai Unió Antikorrupciós Jelentése*. Európai Bizottság. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_hu.pdf
- Galtung, F. (2006). Measuring the Immeasurable. Boundaries and Functions of (Macro) Corruption Indices. In Sampford, C., Shacklock, A., Connors, C. & Galtung, F. (Eds.), *Measuring Corruption* (pp. 101-130). Routledge. https://www.researchgate.net/publication/288176700_Measuring_the_immeasurable_Boundaries_and_functions_of_macro_corruption_indices
- Hawken A. & Munck, G. (2009). *Do You Know Your Data? Measurement Validity in Corruption Research*. School of Public Policy, Pepperdine University. https://www.researchgate.net/publication/228976780_Do_you_know_your_data_Measurement_validity_in_corruption_research
- Hornyacsek J. (2014). *A tudományos kutatás elmélete és módszertana*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. <https://hbk.uni-nke.hu/document/hbk-uni-nke-hu/Teljes%20sz%C3%B6veg1.pdf>
- Hough, D. (2013) *Corruption, Anti-Corruption and Governance*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137268716>
- Kaufmann, D., Kraay, A. & Mastruzzi, M. (2007). *Measuring Corruption. Myths and Realities*. The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/9576/396030MeasuringCorruption0find27301PUBLIC1.pdf?sequence=1>
- Lengyelne Molnár T. (2013). *Kutatástervezés*. Eszterházy Károly Főiskola. <http://mek.oszk.hu/14400/14492/pdf/14492.pdf>
- Martus B., Pályi K. & Lukács D. (2020). *A közszféra integritásának elemzése, 2019*. Állami Számvevőszék. https://www.asz.hu/storage/files/files/elemlzesek/2020/a_kozszfera_integritasanak_elemzes20200429.pdf?ctid=1296
- Mugellini, G. (2018). *Critical Review of Existing Best Practices to Measure the Experience of Corruption*. UNODC-INEGI Center of Excellence in Statistical Information on Government, Crime, Victimization and Justice.
- Németh E., Vargha B. & Pályi K. (2019). Nemzetközi korrupciós rangsorok tudományos megbízhatósága. *Pénzügyi Szemle*, 64(3), 321-337. https://doi.org/10.35551/PSZ_2019_3_1
- Sampson, S. (2010a). The anti-corruption industry. from movement to institution. *Global Crime*, 11(2), 261-278. <https://doi.org/10.1080/17440571003669258>

- Sampson, S. (2010b). Diagnostics: Indicators and transparency in the anti-corruption industry. In Jansen, S., Schröter, E. & Stehr, N. (Eds.), *Transparenz: Multidisziplinäre Durchsichten durch Phänomene und Theorien des Undurchsichtigen* (pp. 97-111). Verlag für Sozialwissenschaften. https://doi.org/10.1007/978-3-531-92466-3_7
- Századvég Alapítvány (2016). *Nemzetközi indexek módszertani korlátai és kritikája*. Századvég Alapítvány. <https://szazadvég.hu/ELEMZ%C3%89S/r%C3%A9gi/egy%C3%A9b/szazadvég-elemzes-a-nemzetkozi-indexeknek-komoly-hianyossagai-es-korlatai-tanulmany.pdf>
- Vargha, B. (2018). A magyar közbeszerzések integritása az ÁSZ Integritás felmérése tükrében. *Közbeszerzési Szemle*, 8(12), 39.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *Az Állami Számvevőszék kockázatelemzése 2010-2019*. <https://www.asz.hu/hu/publikaciok/osszes-elemzes>

Alkalmazott jogszabályok

- 1328/2020. (VI. 19.) Korm. határozat a 2020–2022 közötti időszakra szóló középtávú Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia, valamint az ahhoz kapcsolódó intézkedési terv elfogadásáról [https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/a/21/a2000/1328_2020_\(VI_19_\)%20Korm_hat%C3%A1rozat.pdf](https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/a/21/a2000/1328_2020_(VI_19_)%20Korm_hat%C3%A1rozat.pdf)
2000. évi XXXVII. törvény a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamai, valamint Argentína, Brazília, Bulgária, Chile és Szlovákia által Párizsban, 1997. november 21-én elfogadott – a külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdeletről szóló – Egyezmény kihirdetéséről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Németh E., Jakovác K. & Vargha B. (2021). Módszertani szempontok a hazai korrupciós helyzet tudományosan megalapozott mérésének kialakításához. *Belügyi Szemle*, 69(11), 1963-1980. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.11.5>